

²¹⁰ Tyszkiewicz J. Z badań nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem górnego dorzecza Odry. Pierwotne brzmienie i umiejscowienie Lupiglaa i Golensizi tzw. Geografa Bawarskiego // Studia z dziejów osadnictwa. – T.1. – Warszawa, 1963. – S.7–72.

²¹¹ Wojciechowski Z. Najstarszy ustrój plemiennie-szczepowy i administracja do roku 1139 // Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400. – T.1. – Kraków, 1933; Holubowicz W. Śląsk w epoce wspólnoty pierwotnej // Historia Śląska. – T.1. – Cz.1. – Wrocław, 1960. – S.127; Tyszkiewicz J. Z badań nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem górnego dorzecza Odry. – S.7–72.

²¹² Semkowicz W. Geograficzne podstawy Polski Chrobrego. – Kraków, 1925. – S.23; Rospond S. Dzieje polszczyzny śląskiej. – Katowice, 1959. – S.53; Tyszkiewicz J. Z badań nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem górnego dorzecza Odry. – S.7–72.

The article summarizes the attempts localization of Slavic tribes at the source of IX century – «Geographus Bavarus». A clarification of international trade routes in accordance with the hypothesis of J.Herrmann and related new versions ethnic classification.

В.М.Михайловський*

ПРАВЛІННЯ КОРІАТОВИЧІВ НА ПОДІЛЛІ (1340-ві – 1394 рр.): СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА КНЯЗІВСЬКОГО ОТОЧЕННЯ**

На підставі джерел, які дійшли до нашого часу, проаналізовано соціальну структуру оточення подільських князів Коріатовичів (друга половина XIV ст.), персональний склад та ймовірне походження князівських наблизених. Подано біографи всіх осіб, що згадуються у надавчих документах Коріатовичів.

Майже півстолітнє правління на Поділлі князів Коріатовичів залишило настільки помітний слід у джерелах, що й до сьогодні є предметом досліджень, навіть коли йдеться про вже давно відомі та опрацьовані матеріали. Дискусії тривають навколо кількох основних питань, насамперед щодо початку правління онуків Гедими́на на Поділлі. Деякі дослідники пов'язували (і досі пов'язують) це з виправою Ольгерда проти татар та битвою на Синіх Водах. І тут ідеться не так про її місце, як про датування – чи то початок 1350-х рр., 1362 р. або ж 1397–1398 рр. Останніми, хто писав про ці події, були Ф.Шабульдо¹ та Я.Куртика². Якщо другий датує прихід Коріатовичів на Поділля приблизно 1349 р., то першого цікавить не стільки рік появи тут нових володарів (він називає 1362 р., тобто усталену дату виправи Ольгерда), а, власне, статус території, за яку точилася боротьба. Ідеться про так званий кондомініум, тобто спільне татарсько-литовське або татарсько-польське володіння подільськими землями. Вочевидь, ані татари, ані нові господарі, князі Коріатовичі, не мали у своєму розпорядженні достатньо сил та ресурсів, щоби повністю контролювати Велике Поділля³.

Не підважуючи тверджень обох дослідників, варто згадати факт другого походу Казимира III на руські землі (1349 р.) із метою остаточного врегулювання власних претензій на ці території, а також угоду від 1350 р. з Людовіком Угорським про успадкування польської корони після смерті Казимира в разі відсутності у того нащадків. Усе це досить добре узгоджується як із подальшими васальними стосунками Коріатовичів та Казимира (як мінімум від 1366 р.) й Людовіка (з

* Михайловський Віталій Миколайович – канд. іст. наук, наук. співроб. музею Національного університету «Києво-Могилянська академія».

E-mail: Mykhaylovsky@ukma.kiev.ua

** Стаття написана в рамках проекту, підтриманого Gerda Henkel Stiftung (проект AZ 23/SR/05).

1377 р.). Вочевидь, брати відчували реальну потребу у протекції, адже віддаленість Поділля від Литви не дозволяла сподіватися на допомогу з боку великого князя литовського або сусідніх удільних князівств, що перебували під владою Гедиміновичів, а розміри території та сусідство з татарами підштовхували їх до подібного вибору. Для Коріатовичів протекція сильного володаря була запорукою утвердження себе у цій частині Європи як удільних володарів. Для Казимира ж це було наступним кроком у справі підпорядкування східних обширів колишнього Галицько-Волинського князівства (Руського королівства).

Остаточно утвердившись на початку 1370-х рр. у статусі володарів Поділля, Коріатовичі прагнули реально забезпечити своє панування на цій території. Виходячи з наявних у нашому розпорядженні джерел, можемо окреслити кілька напрямів їх діяльності. Одним із найважливіших актів було надання місту Кам'янцю самоврядування (1374 р.). Також князі подбали про заснування тут католицької єпархії (1370-ті рр.). Близько 1370 р. було даровано права на земельні володіння домініканському монастиреві у Смотричі (підтверджено у 1375 р.). Маємо кілька земельних надань для місцевих панів, зокрема Немирі – на Бакоту із селами (1388 р.), Гринькові – на Сокилець із селами (1391 р.) та Бедриху – на села у Скальському повіті (1392 р.).

На зовнішньому напрямку важливого значення (поряд із татарським) набуває молдовський вектор. Невдала спроба Юрія Коріатовича у 1374 р. посісти престол володаря скінчилася його отруєнням⁴. Оскільки, як припускає Я.Тенговський, одруження майбутнього господаря Петра з Анастасією, донькою Коріата і сестрою подільських володарів, могло відбутися близько 1370 р., а, своєю чергою, Петро став володарем після отруєння Юрія, то зрозуміло, чому увага до справ у сусідній Молдові була одним із важливих напрямків діяльності князів⁵. Також варто згадати привілеї князів Олександра (1375 р.) і Федора (1385 р.) Коріатовичів краківським купцям на ведення справ у межах Поділля – адже обидві сторони угоди прагнули у такий спосіб забезпечити стабільність та прогнозованість східної торгівлі.

Одним із головних документів, що вийшов з канцелярії князів Коріатовичів, був акт надання місту Кам'янцю самоврядування, тобто маґдебурзького права (1374 р.). Про цей документ історики сперечаються із середини ХІХ ст., адже йдеться про перший на українських землях акт надання місту самоврядування верховним володарем незахідної традиції, та й не зовсім за класичними взірцями. І Олександр, і Юрій Коріатовичі у своєму привілеї, писаному руською канцелярською мовою, зігнорували більшість засад, на яких подібний тип самоврядування поширювався до них (приклад Львова, на який, імовірно, вони могли взоруватися). Те, що документ не містить згадки про раду, а лише визначає межі міської юрисдикції і надає міщанам 200 ланів⁶, що було вдвічі більше, аніж у привілеї Казимира III Львову⁷, залишає дослідникам історії Кам'янця-Подільського широке поле для різноманітних припущень.

Важливо підкреслити, що надання Кам'янцю міського права майже збіглося у часі з аналогічним актом князя Владислава Опольського для Галича (19 листопада 1374 р.)⁸. Та й Львів, а також Санок повторні привілеї на міське право здобули, відповідно, у 1356 та 1366 рр.⁹ Перемишль повторно отримав його аж у 1389 р.¹⁰ Ще одним прикладом є Коломия. У 1395 р. місто одержало герб (короновану голову орла) і право на проведення щотижневих торгів¹¹. Свідченням наявності тут самоврядування, та ще й розділеного за етнічно-релігійною ознакою, є згадка про руського війта Коломиї – Воронка¹².

Проте через брак джерел ми не можемо дати точну відповідь на питання – яким взірцем користувалися Коріатовичі при наданні місту самоврядування? Для кого (всього міста чи для окремої громади) вони видали привілеї 1374 р.? І хто реально ним користувався? Уже не кажучи про те, що ж спонукало їх до цього

кроку? Не вдаючись до подальшого розгляду цього питання, зазначимо лише один факт. Протягом XV ст. кам'янецькі міщани, які вирішили перейти під міську юрисдикцію Львова, були винятково нащадками вихідців або ж вихідцями з німецьких земель¹³. Це стосується не тільки Кам'янця. Наприклад, у міській раді Львова серед лавників протягом 1382–1387 рр. зустрічаємо Фрича зі Смотрича¹⁴.

Розглядаючи документи, що виникли протягом тривалого діархічного правління на Поділлі Коріатовичів, спробуємо окреслити соціальну структуру князівського оточення у зазначений період¹⁵. Отже, на верхньому щаблі бачимо самих князів, братів Коріатовичів: Юрія, Олександра, Костянтина, Бориса, Федора, Василя (Семен Юрійович, як імовірний син Юрія Коріатовича, з'являється лише раз серед свідків документа, виданого представниками старшого покоління). У документах вони виступають або парою, або поодиночі. Загалом такий спосіб правління не є чимось надзвичайним для того часу. Варто згадати хоча б правління галицько-волинських князів Андрія і Лева Юрійовичів, які в документі від 9 серпня 1316 р. засвідчували добросусідські стосунки з Тевтонським орденом. Титулатуру князів у цьому латиномовному документі подано так: *Andreas et Leo, Dei gratia duces totius Terrae Russuae, Galiciae et Lademiriae* (Андрій і Лев, Божою милістю князі всієї Руської, Галицької та Володимирської землі)¹⁶. Певним дисонансом щодо позначення самих себе у власних документах виглядає лист Костянтина і Бориса Коріатовичів до римського понтифіка Урбана VI із проханням про заснування єпископства на підвладних їм землях. Тут не так важливий текст документа, як титулатура князів – *nobilium virorum C[onstantinus] et B[oris] ducum Podolie* (шляхетні володарі¹⁷ Костянтин і Борис князі Поділля)¹⁸. Але варто зауважити, що йдеться про звернення до святого престолу, отже, тут могла бути зовсім інша традиція складання формуляру.

Далі бачимо князя, можливо залежного або близького співпрацівника Коріатовичів – Василя Вінницького (або Божського). На думку сучасного польського історика Я.Тенговського, він є протопластом цілої низки князівських родин українських земель, а саме Збаразьких, Порицьких, Вишневецьких та Вороніцьких¹⁹. Цій проблемі дослідник присвятив кілька праць, де обґрунтовує думку, що князь Василь Вінницький із великою долею ймовірності може бути батьком Федька Несвизького²⁰. Цю ж версію підтримав у своїй останній публікації і Я.Куртика²¹. Аналіз документів, пов'язаних із князем Василем і Федьком Несвизьким, а також історичних подій з кінця XIV ст. по кінець 1430-х рр., провокує до висунення як робочої гіпотези про локалізацію міста Божського²².

Наступний щабель займають пани²³, під якими у документах Коріатовичів виступають восьмеро осіб: власник Соکیلця пан Гринько, власник Бакоти пан Немиря, власник Язлівця пан Рогозка, а також пани Бедришко, Вишко Товстий, Прокіп, Павло Слупич і Михайло Процевич. Із цієї групи маємо і князівських урядників – Гринька, який був червоногородським і подільським старостою, та Рогозку, що був старостою у Смотричі та Язлівці (див. біографи).

Решту свідків, які згадуються у документах, відносимо до нижчої групи – зем'ян та бояр, або князівських слуг і двірських²⁴. Певну ієрархію цієї групи можемо побачити у привілеї Юрія та Олександра Коріатовичів для міста Кам'янця (1374 р.): «...Który bojarzyn, albo sługa kniazzi albo ziemianin...» («...Котрий боярин, або слуга князя або зем'янин...»), «...Który bojarzyn, albo służebnik kniazzi, albo ziemianin...» («...Котрий боярин, або служебник князя або зем'янин...»). Далі у тексті цього документа бачимо наступний перелік: «...Jesli będzie kniazsz, ziemianin albo dworzanin...» («...Якщо князь, зем'янин або двірський...»)²⁵.

На превеликий жаль, лише незначна кількість із них згадується у джерелах бодай ще один раз. Відтак особи, про яких ми знаємо тільки їх імена, залишаються практично невідомими. Загалом складність з ідентифікацією зумовлена не стільки вкрай слабкою джерельною базою, як, насамперед, різночитаннями щодо

тих самих осіб у документах руської та латинської традицій. Зокрема, останні, які дійшли до нас у пізніших копіях (здебільшого другої половини XVIII ст.), ставлять перед дослідниками складні ребуси щодо визначення осіб з оточення Коріатовичів.

Якщо подивитися на сусідні території, то, окрім князів (ідеться про руський домен короля²⁶), ми бачимо ті ж самі категорії привілейованої верстви. У документі Владислава II Ягайла від 16 жовтня 1395 р., яким король надав місту Коломиї право щотижневого торгу і міський герб, зустрічаємо перелік тогочасної шляхти: «...Quocirca vobis omnibus et singulis capitaneus, baronibus, nobilibus, tenutarys, woiewodis ceterisque terre nostre Russie» («...До того ж усі й поодинокі старости, пани, шляхтичі, зем'яни, воєводи всієї нашої руської землі...»)²⁷. Таким чином, бачимо старост (намісників), панів, бояр або зем'ян, державців та воєвод. Ще одним документом, де бачимо структуру шляхетського соціуму не тільки Корони Польської, а й Великого князівства Литовського, є відомий акт адаптації литовських шляхетських родів до гербових братств коронної шляхти. Отже, з боку Корони: «Proinde nos praelati, barones, nobiles et proceres regni Poloniae...» («А також прелати, пани, шляхта та васали Королівства Польського...»), «...nobilibus boyaris terrarum Lithuaniae...» («...шляхта, бояри Литовської землі...»), «...baronum et nobilium terrarum Lithwaniae...» («...пани та шляхта Литовської землі...»)²⁸. Гарним прикладом міг би слугувати начебто білінгвічний документ від 19 жовтня 1404 р. про суперечку між королем Владиславом II Ягайлом та Ядвігою й Ельжбетою Пілецькими щодо міста Тичин і Заліської волості – адже маємо два документи, скріплені пергаментним шнурком, один з яких написано руською мовою, а другий – латиною. Але, на превеликий жаль, у руському варіанті відсутні означення категорій свідків, малопольського панства та руського зем'янства. Натомість латиномовна версія документа на їх означення використовує знані нам категорії «шляхтичів та зем'ян руської землі» («nobiles et terrigene terre Russie»)²⁹.

Із документів, писаних руською мовою, маємо такі приклади означення шляхти залежно від персонального складу: «...а при том были бояре земляне» (1378 р.), «...иных добрыхъ людий землянь много было» (1391 р.), «...иных при томъ веле добрыхъ велебныхъ шляхетныхъ было» (1414 р.), «...А на то были сведце, добрии панове...» (1421 р.)³⁰.

Отже, неоднорідність привілейованого прошарку на руських землях у XIV ст. виглядала як певний симбіоз. З одного боку, більш ієрархізована польська коронна система, що складалася з панів, шляхти та державців і будувалася за двома ознаками – адміністративно-урядницькою й походженням. З іншого, руського та литовського, боку бачимо панів, зем'ян і бояр. Якщо додати ще й князів, то русько-литовська структура виглядає більш складною за походженням, адже князі, як це видно на прикладі свідків із документів Коріатовичів, не завжди належали до роду Гедиміновичів.

Навіть попри те, що співпрацівники Коріатовичів згадуються у джерелах всього декілька разів, можемо зробити висновок про досить строкатий їх склад. За аналізом імен можемо побачити тут кількох вихідців із західних країв. Про такий стан справ на руських землях маємо промовисту згадку у документі для Ходка Чемеровича: «...и иныхъ много было при томъ добрыхъ людий: полянь (вихідців з польських етнічних територій – В.М.) и руси»³¹.

Утверджуючи власну адміністрацію на Поділлі, Коріатовичі спиралися на замкову систему. Із цим пов'язані знані нам із джерел замкові воєводи у Кам'янці, Смотричі, Червоногороді та Язлівці. На жаль, про урядників інших подільських замків нам нічого невідомо. У даному випадку важливими є надання для Немирі на Бакоту і Гринька на Сокилець. Ці великі надання можна з певною долею ймовірності прирівняти до посідання уряду замкового воєводи, та й отримали їх люди з найближчого оточення князів Коріатовичів (особливо це стосується Гринька та

Немирі). Поза джерелами залишилися замки Меджибіж, Скала, Божський, Вінниця, Брацлав, Черкаси, Звенигород. Наявність воєводи в Язлівці дозволяє припустити, що вони були й у досить невеликих населених пунктах. Зокрема, таку практику для XV ст. можна побачити на прикладах Бара, Зінькова, Сатанова, коли невеликий замок ставав центром замкового повіту³².

Отже, за наявними джерелами можемо реконструювати персональний склад воєвод: кам'янецький – Малинович Остафій Матвій (1374 р.), смотрицький – Олешко (1374 р.), червоногородський – Гринько (1374 р.), Рогозка з Язлівця (1375 р.)³³. Серед цього загалу виділяється уряд Гринька, майбутнього володаря Сокильця. Під 1375 р. він зазначений як подільський староста. Водночас у руському домені короля з середини 1350-х рр. при будь-якому верховному володареві цієї території існує уряд генерального руського старости (пан староста руської землі Отто Пілецький (1359, 1368 рр.), пан Андреяш староста руський (1377 р.)³⁴; capitaneus noster generalis, capitaneus terre Russie generalis³⁵). Через брак джерел ми не можемо напевно стверджувати, що уряд, який Гринько тримав у 1375 р., був головним, ставши прообразом уряду генерального подільського старости. Але навряд чи для подільського старости вживалася така формула – «сталосся при державі пана Оти Старости руської землі»³⁶, адже на Поділлі староста мав над собою князя, точніше ціле гроно князів. І урядування старости з рук князя, вочевидь, відрізнялося від старостування на теренах руського домену короля.

Наявність підчасного може свідчити про спробу заснування ієрархії урядників князівського двору на взірць дворів Казимира, Людовіка або Владислава Опольського (підчасий – Франчко (1388 р.))³⁷. А інформація про трьох писарів упродовж 18 років свідчить про потребу в їх праці (писарі Супрон (1375 р.), Андрій Морхина (1391 р.), Грегор (1392 р.)).

Згідно з документами, які дійшли до наших днів, і на яких зазначено свідків, персональний склад князівського оточення має такий вигляд:

1374 р.: Свідки акту князів Юрія та Олександра Коріатовичів на міське право для Кам'янця (за копією з 1791 р.): «A świadkowie nato. Kamieniecki wojewoda Ostaphy Matwŷ Malintowicz, y z bratem swoim Semianem; Hryńko czerwonoogradzki wojewoda, Olesko smotrycki wojewoda, Olesko Hołodanic, Waśko Kobiac. ... A pisan list w zamku kamienieckim ... Ręką Suprona pisarza kniażego»³⁸.

1375 р.: У документі князя Олександра Коріатовича для смотрицьких домініканців свідками є «Гринько панъ староста подольский, смотрицкий воевода Рогозка, Прокоп, Семенко Карабчевский»³⁹.

1375 р.: Документ князя Олександра Коріатовича для краківських купців (без свідків)⁴⁰.

1385 р.: Документ князя Костянтина Коріатовича для краківських купців (без свідків)⁴¹.

1388 р.: Документ князів Костянтина і Федора Коріатовичів для пана Немирі на Бакоту з селами Студениця, Привороття, Підтеремці, Ходорівці, Борсуківці, Молодове, Онисимівці, Бронниця, Лядава і Бучаї. Свідками цього документа є «... knjaz' Semen Juriewiç, knjaz' Vasilij Vinnickij, pan Hrynko Sokoleckij, Pavel Slupič, Vyško Tolstij, Chodko Čemerevič, Vyško Chudyj, Paško Vasnovič, Adamko Sverškovskij, Bedryško, Hotart Peč, Francko kniaży počašy, Bernart Meškovskij, Michajlo Procevič, Jakuš Cietko, Michal Popovič, Lutko Hnievomir, Chodor Verozub, Plomen Skerdo, Paško Buslovič, Jacko...»⁴².

1391 р.: 20 червня у Смотричі князь Федір Коріатович надає своєму слугі пану Гриньку Сокилець із прилеглими селами. Серед свідків цього документа «панъ Немиря бакотський, Янушко Скепецький, Михайло Процевичъ, Павелъ Ступич, Печь Шюмозкий, панъ Рогозка, панъ Бедришко, Ходко Верозубъ, панъ Вышко Тольстыи, Ходько Чемеревич, панъ Прокопъ, Пашко Васнович. А писалъ листъ княжий писаръ Аньдреи Морхына...»⁴³.

1392 р.: Князь Федір Коріатович надає панові Бедришку чотири села. Свідками документа є «pan Niemierza bakocki, p[an] Paweł Stupicza, p[an] Michailo Proczowicz etc. ... A pisał ten list Hreor...»⁴⁴.

З усіх згаданих на документах князів Коріатовичів свідків лише деякі змогли зробити кар'єру на Поділлі за наступних володарів цих земель. Серед них пан Бедрих (Бедришко), який у 1392 р. отримав від князя Федора чотири села у Скальському повіті. Він був вихідцем із Сілезії і користувався гербом «Сверчик», через що його нащадки йменувалися Сверчами (Свірчами). Появу на Поділлі Бедриха пов'язуємо з діяльністю князя Владислава Опольського, а враховуючи той факт, що більшість родин, які користувалися згаданим гербом, походили з Намисловської та Опольської округ⁴⁵, це припущення видається дуже слушним. Уже його син, Миколай Бедрих (або просто Бедрих, через що їх часто плутають і вважають однією особою), отримавши під час Вітовтового володіння Поділлями (1411–1430 рр.) низку надань, вийшов на чільне місце серед місцевого панства. Не дивно, що саме його згадано у джерелах як першого кам'янецького каштеляна (1436/1437–1441 рр.)⁴⁶. До сілезької «діаспори» можемо залучити ще і його далекого родича Адамка Сверчковського та Пашка Бусловича.

Приклад Ходка Чемеровича, імовірно шляхтича з Перемишльської землі, де є село Чемеровичі, і з яким у XV ст. пов'язана родина Чемеровських (Чемерських)⁴⁷, є доволі цікавим, якщо подивитися на його участь як поважного свідка різноманітних актів того часу – від виданих князем Федором Коріатовичем (1391 р.) до виданих князем Федором Любартовичем (1411 р.). Слід також згадати і про бенефіції від Ягайла та участь у вирішенні суперечки між Ягайлом та Ядвігою й Ельжбетою Пілецькими (1404 р.)⁴⁸.

Імовірно, деякі пани та зем'яни намагалися не поривати давніх стосунків із представниками династії Гедиміновичів, але в нових реаліях змушені були маневрувати між королем та удільними князями. Для прикладу, пан Ленько Зарубич, староста і жидачівський воєвода князя Федора Любартовича, після 1430 р. перебував серед оточення князя Свидригайла та отримав від нього низку сіл у Луцькій і Кременецькій волостях (у тому числі Олику)⁴⁹.

Через часту зміну верховних володарів та їх представників, а також з огляду на статус Поділля, подібну практику бачимо за часів Вітовта, коли пани з Бучача, згадуваний уже Бедришко та інші, були лояльними до великого князя литовського, але з його смертю швидко зробили вибір на користь Ягайла.

Зважаючи на наявну джерельну базу, можна зробити деякі висновки. Отже Коріатовичі прагнули впровадити прив'язану до існуючої системи замків адміністративну модель та утворити власну надвірну урядницьку ієрархію. Про це свідчить наявність старост, замкового воєводи та підчашого. На жаль, ми не можемо чітко окреслити структуру у цілому.

Зіставлення зазначених у документах Коріатовичів свідків із наявними джерелами другої половини XIV – першої третини XV ст. дозволяє з певною долею ймовірності побачити князівське оточення. Серед найближчих співпрацівників діархічної моделі правління Поділлям бачимо сина старшого брата Юрія Коріатовича – Семена, залежного від них або співпрацюючого з ними князя Василя Вінницького, місцевих панів, панів з інших руських земель (зокрема Перемишльської), прибульців із польських етнічних територій (про що свідчать імена і відгеографічні прізвиська-прізвища). Наявність у цій групі вихідців із Сілезії є підтвердженням контактів із Владиславом Опольським та його оточенням у часи, коли той правив руським доменом короля (1373–1378 рр.).

Отже, можемо визначити соціальну структуру подільської еліти як триступінчасту, де на вищому щаблі разом із володарями перебувають князі – представники родини, залежні або князі-співпрацівники; на другому – пани, а на третьому – бояри, зем'яни, княжі слуги та двірські.

Біограми:

Адамко зі Сверчковоць – свідок (як Adamko Sverščkovskij) надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*). Вірогідно походив із сілезьких Сверчків, які прибули на руські землі разом з Владиславом Опольським. Утім, у жодному з гербовників не згадується Адамко зі Сверчковоць. Лише у генеалогії Сверчів з Ожка (de Orzech, de Orzek) є Адам (Зигмунт), батько ксьондза Францішка (див.: *Dunikowski J. O rodzie Świerczków na Rusi w wieku XV i początkach rodziny Dunikowskich // Miesięcznik Heraldyczny. – 1931. – T.10. – №9. – S.208; №10. – S.217*).

Бедришко (Бедрих) – свідок (як Bedryško) надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*). Посвідчив надання панові Гринькові на Сокилець (1391 р.) (*Груша А. Невядомая грамата Фёдара Карыятовіча за 1391 г. – С.134*).

Буслович Пашко – свідок (як Paško Buslovič) надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*). Місцевість Буславиці розташована у Раціборському повіті (Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / Pod red. F.Sulimirskiego i in. – Warszawa, 1880. – T.I. – S.481). Із певною долею ймовірності можемо віднести Пашка Бусловича до сілезьких прибульців.

Василь Вінницький, князь – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*). На думку Я.Тенговського, згадуваний у документі князь Василь є тотожним князеві Василю Божському (Wasilio duce dicto Boszki // *Zbiór dokumentów znajdujących się w Bibliotece hr. Przezdzieckich w Warszawie / Wyd. A.Chmiel. – Kraków, 1890. – №VI. – S.12*) – свідкові документа князя Свидригайла, виданого кам'янецьким домініканцям у 1401 р., а також, як припускає Я.Тенговський, батькові князя Федька Несвизького (*Tęgowski J. Jeszcze o pochodzeniu kniazia Fiodora Nieświckiego // Genealogia. – 1996. – T.8. – S.87–90*).

Васнович Пашко – свідок (як Paško Vasnovič) надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*); свідок (як Пашко Васнович) документа Федора Коріатовича панові Гриньку на Сокилець (1391 р.) (*Груша А. Невядомая грамата Фёдара Карыятовіча за 1391 г. – С. 134*).

Верозуб Ходор – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*). Як Ходко Верозуб згадується серед свідків надання князем Федором Коріатовичем пану Гриньку Сокильця (1391 р.) (*Груша А. Невядомая грамата Фёдара Карыятовіча за 1391 г. – С.134*). У документі Свидригайла, виданому для кам'янецьких домініканців (1401 р.), зазначено Дем'яна Верозуба – можливо, брата Ходора (*Zbiór dokumentów znajdujących się w Bibliotece hr. Przezdzieckich w Warszawie / Wyd. A.Chmiel. – Kraków, 1890. – №VI. – S.12*).

Вишко Товстий – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*). Вишко Товстий засвідчив надавчий документ, виданий князем Федором Коріатовичем панові Гриньку на Сокилець (1391 р.) (*Груша А. Невядомая грамата Фёдара Карыятовіча за 1391 г. – С.134*).

Вишко Худий – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.). (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola.* – S.171).

Гневомир Лютко – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.). (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola.* – S.171). У Перемишльській землі є два села під назвою Лютек. Серед відомих Лютковських (Лутковських) немає жодного Гневомира (*Пашин С. Перемишльская шляхта.* – С.72). Можливо, маємо справу з неправильним прочитанням цього документа копіїстом XVIII ст.

Голоданець Олешко – свідок акта князів Юрія та Олександра Коріатовичів, виданого місту Кам'янцю (1374 р.) (Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника. – Відділ рукописів. – Ф.141. – Спр.2250/III. – Арк.2).

Грегор – писар князя Федора Коріатовича (*Źródła dziejowe.* – T.V. – S.22).

Гринько із Соکیلця – свідок акта князів Юрія та Олександра Коріатовичів, виданого місту Кам'янцю (1374 р.), як Гринько червоногородський воєвода (*Hryńko szeregownogrodzki wojewoda*) (Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника. – Відділ рукописів. – Ф.141. – Спр.2250/III. – Арк.2). У 1375 р. як подільський староста князів Коріатовичів (Гринко панъ староста подольский) був свідком надавчого документа князя Олександра домініканському монастиреві у Смотричі (*Розов В. Українські грамоти.* – №10. – С.20). У 1391 р. отримав від князя Федора Сокілець із прилеглими селами (*Груша А. Невядомая грамата Фёдора Карыятовіча за 1391 г.* – С.130–134). У 1400 р. присутній (як *Hriczkone de Sokolicz*) у переліку свідків надавчого документа князя Свидригайла, виданого кам'янецьким францисканцям (*Kurtyka J. Najstarsze dokumenty dla franciszkanów kamienieckich z lat 1400 i 1402 // Roczniki historyczne.* – Poznań, 2001. – R.LXVII. – S.163), а також свідок (як *Rincone de Sokolecz*) документа князя Свидригайла для кам'янецьких домініканців (*Zbiór dokumentów znajdujących się w Bibliotece hr. Przezdzieckich w Warszawie / Wyd. A.Chmiel.* – Kraków, 1890. – №VI. – S.12). У 1404 р. присутній (як Гринко Соколецкий) серед учасників урегулювання суперечки між Владиславом II Ягайлом та Ядвігою й Ельжбетой Пілецькими за місто Тичин і Заліську волость (*Розов В. Українські грамоти.* – №38. – С.70).

Карабчіївський Прокіп – свідок документа, виданого князем Олександром Коріатовичем смотрицьким домініканцям (1375 р.) (*Розов В. Українські грамоти.* – №10. – С.20). О.Груша припускає, що «пан Прокіп» (свідок надавчого документа Гринькові на Сокілець) і Прокіп Карабчіївський можуть бути однією й тією ж особою (*Груша А. Невядомая грамата Фёдора Карыятовіча за 1391 г.* – С.134., також прим.24).

Карабчіївський Семенко – разом із Прокопом Карабчіївським та смотрицьким воєводою Рогозкою посвідчив надавчий документ, виданий князем Олександром Коріатовичем смотрицьким домініканцям (*Розов В. Українські грамоти.* – №10. – С.20).

Кобіак Васько – свідок акта князів Юрія та Олександра Коріатовичів, виданого місту Кам'янцю (1374 р.) (Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника. – Відділ рукописів. – Ф.141. – Спр.2250/III. – Арк.2).

Малинтович Остафій Матвій – як кам'янецький воєвода виступив свідком акта князів Юрія та Олександра Коріатовичів, виданого місту Кам'янцю (1374 р.) (Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника. – Відділ рукописів. – Ф.141. – Спр.2250/III. – Арк.2).

Малинтович Сімеон – брат кам'янецького воєводи Остафія Матвія. Виступив свідком акта князів Юрія та Олександра Коріатовичів, виданого місту Кам'янцю (1374 р.) (Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника. – Відділ рукописів. – Ф.141. – Спр.2250/III. – Арк.2).

Мешковський Бернат – свідок (як Bernart Meškovskij) надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola.* – S.171).

Морхина (Морхиня) Андрій – писар князя Федора Коріатовича, з-під руки якого вийшов надавчий документ для пана Гринька на Сокилець (1391 р.) (*Груша А. Невядомая грамата Фёдара Карыятовіча за 1391 г.* – С.134).

Немиря з Бакоти – у 1388 р. від князів Костянтина і Федора Коріатовичів отримав Бакоту і низку прилеглих сіл (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola.* – S.171). У 1392 р. виступив свідком надання князем Федором Коріатовичем панові Бедришку низки сіл (*Źródła dziejowe.* – T.V. – S.22). У 1415 р. якийсь Немиря значиться серед свідків надавчого документа князя Свидригайла костелові у Жидачеві (*Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie.* – Lwów, 1870. – Т.ІІ. – №XXXIX. – S.65). Чи це той Немиря, що одержав надання 1388 р., сказати складно.

Олешко – смотрицький воєвода. У 1374 р. виступив свідком акту князів Юрія та Олександра Коріатовичів, яким вони надали Кам'янцеві міське право (Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника. – Відділ рукописів. – Ф.141. – Спр.2250/ІІІ. – Арк.2).

Печ Готард – свідок (як Notart Рец) надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola.* – S.171). Надавчий документ для пана Гринька на Сокилець (1391 р.) посвідчив якийсь Печ Шемюзки (*Груша А. Невядомая грамата Фёдара Карыятовіча за 1391 г.* – С.133). Чи це та ж сама особа, тільки з іншим патронімом-прізвищем, – напевно стверджувати складно.

Пломен Скердо – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola.* – S.171).

Процевич Михайло – 22 червня 1388 р. у міському суді Львова разом із Грицьком Кердейовичем та Прокопом із Поділля виступив свідком у справі з прикріпленням печатки (*vel litteras sub sigillis ipsorum*) (*Najstarsza księga miejska 1382–1389 / Wyd. A.Czołowski // Pomniki dziejowe Lwowa z archiwum miasta.* – Т.І. – Lwów, 1892. – №606. – S.100). Свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola.* – S.171). Свідок надавчого документа на Сокилець, виданого князем Федором Коріатовичем панові Гриньку (1391 р.) (*Груша А. Невядомая грамата Фёдара Карыятовіча за 1391 г.* – С.133). Засвідчив надання князем Федором кількох сіл панові Бедришкови (1392 р.) (*Źródła dziejowe.* – T.V. – S.22). У 1404 р. значиться серед учасників урегулювання суперечки між Владиславом II Ягайлом та Ядвігою й Ельжбетой Пілецькими за місто Тичин і Заліську волость (*Розов В. Українські грамоти.* – №38. – С.70).

Попович Міхал – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola.* – S.171).

Рогозка з Язлівця – виступив свідком (як Rohoska de Jazlowycz) ерекційного документа Міхала Авданця, виданого для бучацької римо-католицької парафії (1373 р.). У спеціальній літературі також фігурує інша дата – 1379 р., проте автор погоджується з аргументацією польського історика Є.Сперки, який стверджує, що свідки Гумперт і Ян із Глоґова у тому році аж ніяк не могли обіймати зазначені в документі уряди. Додамо, що тут варто звернути увагу на ще одного свідка – Стефана, званого Каспром (*Sthepano dicto Casper woywoda jazlowycensi*), зазначеного як воєвода язлівецький (*Tylus S. Fundacje kościołów parafialnych w*

średniowiecznej archidiecezji lwowskiej. – S.108). Пан Рогозка позначений воєводою в Язлівці лише раз – у 1373 р. (*Sperka J. Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. – S.292–293*). Я.Куртика припускає, що Стефан був язлівецьким воєводою з рук Рогозки, і що останній позбувся Язлівця до 20 червня 1391 р., коли він, уже як пан Рогозка (без Язлівця), виступив свідком документа князя Федора Коріатовича (*Kurtyka J. Repertorium podolskie. – №18. – S.154*). У 1375 р. Рогозка, як смотрицький воєвода, посвідчив документ князя Олександра Коріатовича, виданий для смотрицьких домініканців (*Розов В. Українські грамоти. – №10. – С.20*), а у 1391 р. був свідком надавчого документа на Сокілець, виданого панові Гринькові (*Груша А. Невядомая грамата Фёдора Карыятовіча за 1391 г. – С.134*). В.Семкович припускає, що Язлівець був викуплений у Рогозки чи в його нащадків десь до 1424 р. (*Semkowicz W. Ród Awdańców w wiekach średnich. – Poznań, 1920. – S.267–268*). Перебування язлівецького дідича Рогозки серед найближчого оточення князів Коріатовича дає підстави припустити, що західним рубежем Поділля на 1375 р. була р. Стрипа. Не виключено, що саме це бралось до уваги при визначенні меж Подільського воєводства у середині XV ст.

Семен Юрійович, князь – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*). Це – єдина згадка про вказану особу у джерелах. Я.Тенговський припускає, що князь Семен Юрійович також був Коріатовичем – сином співволодаря Поділля князя Юрія Коріатовича, і або помер після цієї згадки, або загинув у битві на Ворсклі (*Tęgowski J. Pierwsze pokolenie Giedyminowiczów. – S.169–170*).

Скепецький Якушко – свідок надавчого документа на Сокілець, виданого князем Федором Коріатовичем панові Гриньку (1391 р.) (*Груша А. Невядомая грамата Фёдора Карыятовіча за 1391 г. – С.133*).

Слупич Павло – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*); свідок (як Павел Ступич) надавчого документа на Сокілець, виданого князем Федором Коріатовичем панові Гриньку (1391 р.), а також надання для пана Бедришка (1392 р.) (*Груша А. Невядомая грамата Фёдора Карыятовіча за 1391 г. – С.133; Źródła dziejowe. – T.V. – S.22*). У відомому за реґестами листі Федора Коріатовича до князя Скиргайла Павла Слупича названо кам'янецьким воєводою (*servum suum Paulum Slupicz vieuodam camenecensem*) (*Halecki O. Z Jana Zamoyskiego inwentarza Archiwum Koronnego. Materiały do dziejów Rusi i Litwy w XV wieku. – Kraków, 1917. – S.20; Kurtyka J. Repertorium. – №28. – S.158*).

Супрон – князівський писар, з-під руки якого вийшов акт Юрія та Олександра Коріатовичів щодо надання Кам'янцю міського права (1374 р.) (Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника. – Відділ рукописів. – Ф.141. – Спр.2250/III. – Арк.2).

Франчко – князівський підчаший і свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*).

Цетко Якуш – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*).

Чемерович Ходко – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola. – S.171*). Також посвідчив (як Ходько Чемерович) надання князем Федором Коріатовичем панові Гринькові Соکیلця (1391 р.) (*Груша А. Невядомая грамата Фёдора Карыятовіча за 1391 г. – С.134*). 1 жовтня 1399 р. у Львові від короля Владислава II Ягайла отримав села

Надієве з присілком та Кропивники з усіма правами (Archiwum Lubartowiczów Sanguszków – Т.І. – №XXII. – S.22; *Розов В.* Українські грамоти. – №32. – С.58–59). 23 квітня 1400 р. учасник (як пан Чемер) дільчого акту старости руської землі Яна Тарновського між селами Лопатники і Верчани, що відбувався на прохання Михайла Процевича (*Купчинський О.* Забуті та невідомі староукраїнські грамоти XIV – першої половини XV ст. // *Записки Наукового товариства імені Шевченка.* – Л., 1997. – Т.233. – С.349). У 1404 р. значиться (як Ходко Чемер) серед учасників урегулювання суперечки між Владиславом II Ягайлом та Ядвігою й Ельжбетою Пілецькими за місто Тичин і Заліську волость (*Розов В.* Українські грамоти. – №38. – С.70). Учасник і свідок (як пан Ходко Чемер), який завісив власну печатку («а к тому и наших слугъ земляньские печати пана Ходкова Чемерева печать») розмежувального акту князя Федора Любартовича, що відбувся між Данилом Дажбоговичем Задеревецьким та братами Облазницькими (Жидачів, 17 грудня 1411 р.) (*Розов В.* Українські грамоти. – №43. – С.77–70; тут див. історію публікації та критику цього документа). 15 серпня 1412 р. князь Федір Любартович установив межу між землями, належними панам Іваськові Дідошицькому та Федорові Чолганському у Галицькій землі. Межа проходила біля с. Надієве, яким володів Ходко Чемер («tho Chodkowe Czemiesowo ku Nadziev») (*Купчинський О.* Забуті і невідомі українські грамоти. – С.352). Чемеровичі – село в Перемишльській землі (див.: *Makarski W.* Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej. – Lublin, 1999. – S.58–59). Про Чемеровських у XV ст. див. дослідження С.Пашина (*Пашин С.С.* Перемышльская шляхта второй половины XIV – начала XVI века. – С.73 (Чемешовские)).

Яцко – свідок надавчого документа на Бакоту з прилеглими селами, виданого князями Костянтином і Федором Коріатовичами пану Немирі (1388 р.) (*Tęgowski J.* Sprawa przyłączenia Podola. – S.171).

¹ *Шабульдо Ф.* Литовська «Задніпрянина»: незнаний аспект синьоводської проблеми // *Шабульдо Ф.* Синьоводська проблема: Можливий спосіб її розв'язання. – К., 1998. – С.5–50; *Його ж.* Кондомініум в українських землях XIV століття // *Записки Наукового товариства імені Шевченка.* – Л., 2006. – Т.CCLI: Праці історично-філософської секції. – С.7–22. Тут подано докладну літературу питання.

² *Kurtyka J.* Podole pomiędzy Polską i Litwą w XIV i 1 połowie XV wieku // *Kamieniec Podolski. Studia z dziejów miasta i regionu* / Pod red. F.Kiryka. – Kraków, 2000. – Т.І. – S.9–59.

³ Під Великим Поділлям мається на увазі територія, яка на південному заході і півдні обмежується Дністром та узбережжям Чорного моря, на сході – Дніпром, на півночі – вододілом басейнів Південного Бугу та Прип'яті, а на заході – руслом річки Стрипи.

⁴ Детальніше про молдовський період діяльності князя Юрія Коріатовича див.: *Czamańska I.* Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku. – Poznań, 1996. – S.42–50. Не виключено, що тут втрутилися якісь родинні справи, адже дружиною молдовського господаря Петра (1375 (?) – 1391 рр.) була Анастасія – донька князя Коріата і сестра володарів Поділля. Більш детально генеалогічні зв'язки молдовських господарів із Гедиміновичами див.: *Tęgowski J.* Powiązania genealogiczne wojewodów mołdawskich Bogdanowiczów z domem Giedyminowiczów w XIV–XV wieku // *Genealogia.* – Poznań; Wrocław, 1993. – Т.3. – S.45–66; *Idem.* Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów // *Biblioteka Genealogiczna.* – Poznań; Wrocław, 1999. – Т.2. – S.188–189.

⁵ *Tęgowski J.* Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów. – S.189.

⁶ Останнім, хто досліджував цей документ, був Я.Куртика, на думку якого його слід датувати 7 лютого 1374 р. (див.: *Kurtyka J.* Repertorium podolskie. Dokumenty do 1430 r. // *Rocznik Przemyski.* – 2004. – Т.XL. – Zesz.4: Historia. – №9 a, 9 b. – S.147–149; див. тут критичні зауваження й літературу питання).

⁷ Про земельні володіння Львова та їх розміри: *Капраль М.* Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини). – Л., 2003. – С.51–53.

⁸ *Sperka J.* Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą. – Katowice, 2006. – S.202.

⁹ Akta grodzkie i ziemskie z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie (далі – AGZ). – Lwów, 1872. – Т.III. – №V. – S.13–18; №XV. – S.34–36. Також див.: *Капраль М.* Національні громади Львова XVI–XVIII ст. – С.50–51. Тут подано різні погляди на урбаністичні процеси та зазначена основна література проблеми.

¹⁰ AGZ. – Lwów, 1875. – Т.V. – №XIX. – S.23–25. Про німецьке право в межах Перемишльської землі див.: *Dybek E.* Lokacje na prawie niemieckim w ziemi przemyskiej w latach 1345–1434. – Lublin, 2004. – 244 s.

¹¹ AGZ. – Т.III. – №LIX. – S.110–111.

¹² *Розов В.* Українські грамоти. – Т.I: XIV в. і перша половина XV в. (далі – Українські грамоти). – К., 1928. – №31. – С.57.

¹³ Album civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie 1388–1783 / Wyd. A.Janeczek. – Poznań; Warszawa, 2005. – Т.I: 1407 – Iokusch Melczar de Kamencz (№38. – S.5); 1409 – Nicolaus de Kamencz (№81. – S.7); 1413 – Paulus Bernhard (№197. – S.13); 1414 – Maternus Lamberg (№221. – S.15); 1415 – Michael Korznar de Camnicz (№239. – S.17); 1418 – Niclos Lawbner (№325. – S.21); 1462 – Stanislaus sartor (№593. – S.31); 1466 – Iacobus Byero (№682. – S.33); 1470 – Iurek Russek pellifex (№803. – S.37); 1470 – Hannes Schultis sutor (№811. – S.37); 1474 – Bernhardus de Camenecz (№915. – S.40); 1475 – Bernhardus de Camenecz (№925. – S.41); 1480 – Stanislaus Smalczowany alias Focks (№1020. – S.44); 1482 – Adam Altgrosch garber off den briff von Kamencz (№1066. – S.46); 1482 – Hannes Bergesteter (№1069. – S.46); Paul Renner (№1082. – S.47); 1484 – Nicolaus gladiator de Camyenecz (№1110. – S.48); Thomas Kyszler faber (№1115. – S.48).

¹⁴ На це звернув увагу В.Аббам: *Abraham W.* Założenie biskupstwa łacińskiego w Kamieńcu Podolskim // Księga pamiątkowa ku uczczeniu 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego przez króla Jana Kazimierza. – Lwów, 1912. – Т.I. – S.10. Згадки про Фрича зі Смотрича див.: Najstarsza księga miejska 1382–1389 / Wyd. A.Czołowski // Pomniki dziejowe Lwowa z archiwum miasta. – Т.I. – Lwów, 1892. – №1, 85, 142, 233, 350 a, 453.

¹⁵ Остання узагальнююча публікація про документи князів Кориатовичів: *Tęgowski J.* Dokumenty Koriatowiczów władców Podola w XIV wieku. Tendencje kulturowe Podola za Koriatowiczów // Tekst źródła. Krytyka. Interpretacja. – Warszawa, 2005. – S.227–237.

¹⁶ *Купчинський О.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. – Л., 2004. – С.145–152.

¹⁷ Латиною «viror», «viroris» має декілька значень, зокрема «зелений колір», але й також «сила» та «міць». Тому у цьому випадку варто застосувати слово «володарі», адже йдеться про князів, які у листі до святого престолу змушені були опускати згадку про свою князівську гідність перед власними іменами. Актуальним також залишається питання про їх конфесіалізацію – імовірно, що на той час вони були охрещеними.

¹⁸ *Abraham W.* Założenie biskupstwa łacińskiego w Kamieńcu Podolskim. – S.12.

¹⁹ *Tęgowski J.* Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej w końcu XIV wieku // Teki Krakowskie. – Т.V. – Kraków, 1997. – S.171.

²⁰ *Tęgowski J.* Pochodzenie kniaziów Iwana i Fiodora Nieświckich // Genealogia. – 1996. Т.7. – S.125–135; *Idem.* Jeszcze o pochodzeniu kniazia Fiodora Nieświckiego // Genealogia. – 1996. – Т.8. – S.87–90.

²¹ *Kurtyka J.* Wierność i zdrada na pograniczu. Walki o Braclaw w latach 1430–1437 // Historia vero testis temporum: Księga jubileuszowa poświęcona profesorowi Krzysztofowi Baczkowskiemu w 70 rocznicę urodzin / Pod red. J.Smóluchy etc. – Kraków, 2008. – S.691.

²² Висвітлення цієї проблеми вимагає окремого дослідження.

²³ Про титул «пан» див.: *Яковенко Н.* Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. – К., 2008. – С.131–134.

²⁴ Термін «двірський» використовується на означення дрібної служилої шляхти, на противагу терміну «дворянин», який у нашій історіографічній ситуації перешкоджатиме адекватному сприйняттю зазначеного прошарку шляхти. Цим самим продовжуємо традицію вживання форми «двірський», використаної Л.Махновцем при перекладі Галицько-Волинського літопису для означення боярського оточення князів (див.: Літопис руський за Іпатського списком / Пер. з давньорус. Л.Є.Махновця. – К., 1990. – С.384). Див. також: Словарь української мови / Упор. Б.Грінченко. – Т.I (А–Ж). – К., 1907. – С.362.

²⁵ Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника (далі – ЛННБУ ім. В.Стефаника). – Відділ рукописів. – Ф.141. – Спр.2250/III. – Арк.2, 3. Слід зауважити, що всі копії цього документа дійшли до нашого часу у сполонізованому вигляді. Навіть най-

ближча до оригіналу копія, що походить із Литовської метрики (зберігається в Головному архіві давніх актів у Варшаві), і з якої готував свою публікацію цього документа М.Грушевський, теж є дуже віддаленою від руського зразка, який вийшов із канцелярії князів Коріатовичів (див.: *Грушевський М.* Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України. Серія перша (Ч.1–80) (1361–1530) // *Грушевський М.* Твори: У 50 т. – Л., 2005. – Т.7: Серія «Історичні студії та розвідки (1900–1906)». – №II. – С.144–145).

²⁶ Під руським доменом короля мається на увазі частина території колишнього Галицько-Волинського князівства і Руського королівства (князівства), яка пізніше стала основою Руського воєводства. Цей термін є коректним із погляду відповідності тим процесам, що відбувалися на цій території, адже використання терміна «Галичина» є неприйнятним з огляду на його пізньомодерне походження, а поширене у польській історіографії поняття «Червона Русь» («Ruś Czerwona») не має жодного підкріплення у тогочасних джерелах. Достатньо подивитися титулатуру володарів цієї території із середини XIV ст., де вони називають себе господарями Руської землі. Їх намісники, починаючи від 1350-х рр., писалися старостами Руської землі (див. приклади у тексті). Відтак використання цього терміна є коректним для території майбутнього Руського воєводства від середини XIV по 1434 р. Що стосується Поділля, то тут треба зважати на статус і підпорядкування як усієї, так і окремих частин цієї території після 1394 р. Мається на увазі Західне Поділля, яке в 1395–1399 рр., як територія на княжому праві, було передане Спиткові з Мельштина; подільське князювання Свидригайла (1400–1401 рр.); Ягайлова зверхність над цілим Поділлем (1402–1411 рр.); пожиттєве подільське володарювання Вітовта (1411–1430 рр.). І останній відтинок часу, після смерті Вітовта, коли Поділля стає ареною боротьби між Владиславом II Ягайлом та Свидригайлом, що завершується укладанням перемир'я у 1432 р. і поділом на Східне та Західне Поділля (західна частина у 1434 р. стане Подільським воєводством у складі Корони Польської).

²⁷ AGZ. – Т.III. – №LIX. – С.111.

²⁸ Akta unji Polski z Litwą. 1385–1791 / Wyd. S.Kutrzeba i W.Semkowicz. – Kraków, 1932. – №49. – С.53, 54. В ухваленому 2 жовтня 1413 р. у Городлі документі, яким окреслювався характер об'єднання Великого князівства Литовського з Коронаю Польської і надавалися привілеї литовській шляхті, але тій, яка використовуватиме герби, надані литовцям коронною шляхтою, визначаються такі категорії шляхти: «... baronum, nobilium, procerum et boyarorum eiusdem terrae Lyttwaniae ...». Ці ж категорії у польській версії документа зазначені як «... panów, slachty, przełożonych i bojarów wolą tejże ziemie litewskiej ...» (Ibid. – №51. – С.63).

²⁹ Kodeks dyplomatyczny Małopolski / Wyd. F.Piekosiński. – Kraków, 1905. – Т.IV (1386–1450). – №1084. – С.93.

³⁰ Розов В. Українські грамоти. – №13. – С.26; №24. – С.45; №46. – С.85; №50. – С.92.

³¹ Archiwum Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Lwów, 1887. – Т.I (1366–1506). – №XXII. – С.22; Розов В. Українські грамоти. – №32. – С.58–59.

³² Михайловський В. Велика земельна власність на Західному Поділлі у XV ст. (на прикладі документів для Шафранців і Одровонжів) // Kamieniec Podolski. Studia z dziejów miasta i regionu / Pod. red. F.Kiryka. – Kraków, 2005. – Т.II. – С.90–98.

³³ Варто згадати Язлівець, який пізніше входив до складу Подільського воєводства. Тому тут зазначено воєводу, поставленого там князем Владиславом Опольським. Стефан, званий Каспром, значиться серед свідків ерекційного документа Міхала Авданця, виданого для буцацької католицької парафії у 1373 р., де присутній і Рогозка з Язлівця (див.: AGZ. Т.V. – С.20; Tylus S. Fundacje kościołów parafialnych w średniowiecznej archidiecezji lwowskiej. – Lublin, 1999. – С.108).

³⁴ Розов В. Українські грамоти. – №5. – С.10; №8. – С.16; №12. – С.24.

³⁵ Sperka J. Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. – С.361.

³⁶ Розов В. Українські грамоти. – №9. – С.18.

³⁷ Під 1378 р. згадується Вітек – підчаший двору князя Владислава Опольського (див.: Sperka J. Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. – С.355).

³⁸ ЛННБУ ім. В.Стефаника. – Відділ рукописів. – Ф.141. – Спр.2250/III. – Арк.2. Ці ж свідки ще раз згадані на початку копіарія у дещо змодернізованій писарем формі. Аркуш зі свідками цього документа з помилками був опублікований А.Юречком (див.: Jureczko A. Dokument lokacyjny Kamieńca Podolskiego // Studia z dziejów miasta i regionu / Pod red. F.Kiryka. – Kraków, 2000. – Т.I. – С.62).

³⁹ Розов В. Українські грамоти. – №10. – С.20.

⁴⁰ Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa 1257–1506 / Wyd. F.Piekosiński. – Kraków, 1879. – №XLVII. – S.57.

⁴¹ Ibid. – S.74–75.

⁴² Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej w końcu XIV wieku. – S.171. На жаль, оригінал цього документа не зберігся. Публікація Я.Тенговського ґрунтується на копії другої половини XVIII ст., в якій копіїст зробив латинську транслітерацію. Імена свідків подаємо за версією публікатора документа – Я.Тенговського. Дещо інакше вважає Т.Трайдос, який розділяє Гневомира Лютка на двох осіб, також окремою персоною виступає Готард, а от Печ і Франчко у нього є представниками родини бучацьких панів (див.: Trajdos T. Kościół katolicki na ziemiach ruskich za panowania Władysława II Jagiełły (1386–1434). – T.I. – Wrocław etc., 1983. – S.132). На жаль, автор не обґрунтував свої припущення щодо саме такого прочитання імен свідків.

⁴³ Груша А. Невядомая грамота Фёдора Карыятовича за 1391 г. // Беларускі гістарычны агляд. – 2001. – Т.8. – Сшытак 1/2. – С.133–134.

⁴⁴ Źródła dziejowe. – T.V: Lustracye królewsczyzn ziem polskich Wołynia, Podola i Ukrainy z pierwszej połowy XVII wieku / Wyd. A.Jabłonowski. – Warszawa, 1877. – S.22. Свідків подано за копією XVII ст.

⁴⁵ Dunikowski J. O rodzie Świerczków na Rusi w wieku XV i początkach rodziny Dunikowskich // Miesięcznik Heraldyczny. – 1931. – №10. – S.222–223.

⁴⁶ Дата уточнена Я.Куртикою в публікації 2008 р. (див.: Kurtyka J. Wierność i zdrada na pograniczu. Walki o Braclaw w latach 1430–1437. – S.704). У переліку подільських урядників подано дати 1438–1441 (див.: Urzędnicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy / Opr. E.Janas, W.Kłaczewski, J.Kurtyka, A.Sochacka. – Kórnik, 1998. – S.63).

⁴⁷ Пашин С.С. Перемышльская шляхта второй половины XIV – начала XVI века. Историко-генеалогическое исследование. – Тюмень, 2001. – С.73. Дослідник відзначає, що у середині XV ст. один із представників родини чимало часу проводив на Поділлі.

⁴⁸ Див. біограму Ходка Чемеровича.

⁴⁹ Див.: Розов В. Українські грамоти. – №69. – С.126–127.

The article focuses on the rule of the Koriatovych Dukes on the territory of Podillia in the second half of the 14th century. Based on the available document sources the author analyzes a social structure, nomenclature, and presumable origin of the members of their social circles. The appendix includes biographical entries that cover the persons mentioned in the Koriatovych's documents.

О.О.Вінниченко*

КНЯЗІ І НЕКНЯЗІ: ПРО КНЯЗІВСЬКИЙ ТИТУЛ ЄЛОВИЦЬКИХ

У статті розглянуто шляхи формування «князівської легенди» волинського шляхетського роду Єловицьких, яка набула поширення у XVIII–XX ст. Відтворення історії князівського роду Кропоток-Єловицьких у XV–XVI ст. дозволило однозначно заперечити твердження про їх спорідненість із панським родом Єловицьких, що слугувало основним аргументом на користь думки про князівське походження. Опубліковано документ першої половини XVII ст., в якому один із панів Єловицьких відкидає будь-який зв'язок із князями Кропотками-Єловицькими.

Ю.Вольф в окремому розділі своєї книги «Литовсько-руські князі з кінця XIV століття», що й досі залишається основною працею для дослідників князівських генеалогій, перелічив низку родів, представники або нащадки яких безпід-

* Вінниченко Олексій Олександрович – канд. іст. наук, наук. співроб. відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В.Стефаника.